

2.4.1 Výsledky na dílčích škálách podle čtenářských procesů

Při čtení využívají čtenáři různé kognitivní dovednosti, které jim umožňují textu porozumět a vzít si z něj, co potřebují. V šetření PISA 2018 se sledují tři hlavní typy dovedností

- **vyhledávání informací,**
- **porozumění,**
- **posuzování a uvažování.**

Vyhledávání informací je založeno na doslovném čtení, čtenář při něm vyhledává jednotlivá slova či slovní spojení, která jsou přímo uvedena v textu. Porozumění vyžaduje vyvozování vztahů mezi různými částmi textu a propojování textu se zkušenostmi čtenáře, jde tedy za rovinu doslovného čtení. Při posuzování a uvažování přistupuje čtenář k textu s odstupem a hodnotí jeho obsah, styl či kvalitu s využitím svých znalostí o jazykových prostředcích, slohových útvarech nebo o tématu, o němž text pojednává. Do kategorie posuzování a uvažování řadí PISA 2018 také dovednosti kritického hodnocení důvěryhodnosti textů a jejich zdrojů.

Na obrázku 2.9 jsou uvedeny průměrné výsledky zemí Evropské unie na dílčích škálách podle čtenářských procesů. Země jsou řazeny podle jejich průměrného výsledku na celkové škále čtenářské gramotnosti. Protože je mezinárodní průměr na škálách porozumění a vyhledávání informací nižší než na škále posuzování a uvažování, je výsledek na těchto dvou dílčích škálách často hodnocen jako relativně lepší, i když je v bodech přibližně stejný jako výsledek na škále posuzování a uvažování.

Žáci většiny zemí EU byli relativně úspěšnější v oblasti vyhledávání informací, jako významně lepší se výsledek v této složce čtenářské gramotnosti ukázal ve Finsku, Irsku, Německu, Francii, České republice, Nizozemsku, Slovensku a Maltě. Významně lepšího výsledku na škále porozumění dosáhlo v rámci EU pouze Maďarsko, významně vyšší úspěšnost na škále posuzování a uvažování měl Kypr a mimo Evropskou unii například Kanada, USA nebo Austrálie. Podobné silné a slabé stránky zemí v rozvoji různých čtenářských dovedností se ukazují i v šetření PIRLS, zaměřeném na čtenářskou gramotnost žáků 4. ročníku základní školy, a pravděpodobně odrážejí rozdíly ve způsobu výuky čtení od prvních let školní docházky. Například anglosaské země propojují už od primární školy čtení s psaním (ve smyslu slohové průpravy), zatímco v České republice se tyto dvě oblasti vyučují většinou odděleně a v čítankách převažují úkoly na vyhledávání informací. Oproti šetření PIRLS jsou však zjištěné rozdíly mezi výsledky žáků na dílčích škálách podle čtenářských procesů ve sledovaných zemích EU (s výjimkou Nizozemska) spíše malé.

Před devíti lety zaznamenalo šetření PISA 2009 výrazně slabší výsledek českých žáků na škále zhodnocení textu, která odpovídá nynější škále posuzování a uvažování. Zlepšení českých žáků v této složce čtenářské gramotnosti může souviset s tím, že do šetření PISA 2018 byly zařazeny nové typy testových úloh, jež hodnotily čtenářskou gramotnost v prostředí internetu a vyžadovaly dovednosti na pomezí čtenářské a mediální gramotnosti. Relativně vysokou úroveň počítačové a informační gramotnosti českých žáků prokázalo mezinárodní šetření ICILS 2013, zaměřené na čtrnáctileté žáky, v němž dosáhli žáci České republiky nejlepšího výsledku ze všech devatenácti zúčastněných zemí. V nových čtenářských úlohách PISA 2018 měli žáci například posoudit věrohodnost informací získaných na internetu nebo odhalit skrytý záměr autora webových stránek (ukázka na obrázku 2.4).